

ՎԵՐՋԻՆ ԴԱՍԸ

Հայ Մատենադարժեան դասին մանաւանդ վայելք էր լսել զինք։ Կուգար քով զընտրի աշխատանոցէն, ձեռքերը լեցուն զիրքերով, բարդիւս զանոնք արդէն սեղանին վրայ բազմող հատորներուն, որոնց կոյտը այնքան յաճախ մեր նախանձը կը գրգռէր։ Կը պահանջէր իր դասը, մատենադարժը, երկու, ապա կ'անցնէր կարգաւու նոյն հեղինակի գործերէն։ Կը կարգար խանդով։ Ուրիշ վայելք իր բերնէն լսել զարբարը։ Եւ հետեւի իր ձայնին նուաղուն հեռարձակմանը՝ լիզուին ետեւէն, մինչ և խորը անյատակ անոր գտններուն։ Վերջակէտնեցուն, աչքի պտոյտներ կ'ընէր յաճախ ակնոցին տակէն, Օրմանեան Սրբազանի ընթերցումին շնչոյ խոռոչներով երբեմն, ինչպէս կ'ընէր ինք, իր սովհերոս ձայնին։ Յանկարծ կ'ընդհատէր ընթերցումը,

— Ունի՞ք դուք այս գիրքերը, ձեռքը զնկնով սեղանէն անբաժան գիրքերուն վրայ, ու կ'աւելցնէր.

— Ունեցէ՛ք այս գիրքերը։ Անոնք են մեր գտնները, անոնցմով կրնաք հարուստ զգալ դուք զձեզ։ Երբ ձեռքերիդ նետէք հտորն գրադարանին, պէտք է առանց նայելու կարգով ըսէք, Ուրեմնացի, Նիզնէ, Նզնիկ, Կորիւն, Փարպեցի, Նարեկացի, Շընորհալի . . .

Ու լռութեան մը խաբկանքը տալով, կը սկսէր վերստին լսելի ընել իր յոյնած թաւ ձայնը, որ զրարարին մէջ մանաւանդ երգ մըն էր ներսէն, խորանկէն վրթած։ Մտիկ կ'ընէինք զինք առանց յոգնելու։ Իր ընթերցումը արտայայտութիւնն էր լռութեամբ իր զգացումին և սիրոյն, այնքան որ Ոսկեգարը ապրիլու երազանքը կուտար մեզի։ Ձեր ուզեր կանգ առնել։ Ժամանակը կ'անցնէր, չէինք կրնար խմաց տալ։ Կ'անգրգառանար շուտով

— Ժամանակը եկաւ։

— Անցաւ, Սրբազան Հայր։

Կը շարունակէր տակաւին կարգաւ մինչեւ որ կատակով մը կը վերջացնէր։ Եւ կատակները անհրաժեշտ վերջաբանը եղած էին դասերուն։ Կ'որոշէր յաջորդ դասը ու խոնարհութեամբ կը բաժնետէինք։

* * *

Վերջին դասն էր։ Եկաւ իր աշխատանոցէն ծանր քայլերով ձեռքին մէջ գիրքեր։ — Գիւտ, Մանգակունի, Մարրէ Վերծանող։ Պահանջեց դասը։ Տունք զայն։ Գոհ էր։ Կատակները ցուցումն էին իր ուրախութեան։ Կարգը իրն էր։ Դրուստեց Գիւտ և Մանգակունի հայրապետները, ապա անցաւ երրորդին։ Տուաւ անոր սրբութեամբ օժուն կեանքը, և սկսաւ կարգաւ մի յարութիւն շաղարու ճառէն։ Արդար հպարտութիւն մը կար իր շնչոյն մէջ. քանիցս կրկնեց թէ Ոսկեբերանի և Բարսեղ ճառերուն հաւասար արժէք ունէր ան։ Կարգաց երկարորէն, միշտ խորունկ և աւինքնող։ Կեցաւ յանկարծ, առանց գիրքը ձեռքէն ձգելու։ Կ'ուզէր շարունակել։ Ժամանակը անցած էր։ Նկեզեցի պիտի երթայինք։

— Ելէ՛ք։

— Յաջորդ դասը, Սրբազան Հայր։

— Յաջորդ դասը ետքը կ'որոշեմ եւ ձեզի կ'իմացնեմ։

Ու բաժնետէինք։

* * *

Որդուք զիտումով չուզեցիր այդ պահուն որովհետեւ, ապաւ համար մեծաւ գոյնը քու գտններդ։ Բայց ինչո՞ւ այնքան աճապարանք զայն աւանդելու քու զաւակներուդ, երբ գիտէիր թէ տակաւին մինչ և այդ վերջինը՝ շատերու պէտք ունէինք, երբ տակաւին մեր միտքը անհուն պարագայ մը, և մեր սիրտը քու սիրովդ լեցունելու խորունկ պէտքը, կարծաւ ունէր։ Ու կը լռեմ միւսն ալ, անհո՞ւն կարծաւ վկայարին թառումին մեր երիտասարդ գլուխներուն վրայ, որ այնքան անձկայի պահն է ըլլալու մեր երիտասարդութեան։ Տակաւին պիտի աշակերտէինք քեզի, ստանալու համար քեզմէ շատ քան, ու փառափառութիւնը ունէինք քեզմով մանաւանդ սնանկու։ Եւ դուն գիտէիր թէ տակաւին որքա՞ն տալիք ունէիր մեզի. այնքան առատաբաշխ էիր ու սիրալոյստար տալու ունեցածներդ ուրիշներուն, մանաւանդ աշակերտներուդ՝ քու մտքի և հոգիի զաւակներուդ։ Ինչո՞ւ գոնէ մեզի՞՝ քու աւագ ճառքն սորվաւաքներուդ զլացար վերջին և կարեւորագոյն բաժնը դասերուդ։ Ըսի թէ չեմ ու-

գեր ակնարկել վարդապետի այնքան սըրտալուրդ արարողութիւններուն, բայց ինչպէ՞ս լուեցնեմ սիրտս որ կը խռովի. ինչպէ՞ս չհամարձակմ ըսել թէ մեզ համար գերագոյն զրկանքը ըրիր: Գոնէ քու օծուն աջովդ դրոշմէիր մեր ճակատները Աստուծոյ և եկեղեցւոյ սիրով, և թանկագին ձեռքովդ ծածկէիր մեր գլուխները Ազգին և Հայրենիքին հանդէպ պարտականութեան սիրով մը: Գու ալ փափաքդ չէ՞ր այդ . . .

Բայց չըրիր ու գացիր սգակիր որբեր թողւով մեզ:

Իսկ հիմա, երբ կը յիշեմ վերջին դասը, քու յիշատակդ ոսկրացնող վայրկեանէն չորս

ժամ առաջ միայն, կը մտածեմ թէ ամենէն մեծը եղաւ ան: Այդ պահուն երբ ճնախնեաց ջահերով վառեցիր մեր հոգիները, նկատեցինք որ Աւետարանէն էր կարդացածդ «Ի Յարութիւն Ղազարու»: Երկու սրբազան մտածումով, եկեղեցիով և Ազգով լեցուցիր մեզ վերջին պահուն: Ու այդ երկուքով քու կեանքդ ինքնին ամբողջ դաս մը եղաւ մեզի:

Չուզեցիր որոշել յաջորդ դասը, տուած ըլլալու համար անմոռանալի և մեծագոյն «Վերջին Դասը»:

19 Փետր.

ԿԱՐԱՊԵՏ ՍՐԿ. ՍԻՐՈՒՆԵԱՆ

Վ Ի Շ Տ Ե Ի Յ Ո Յ Ս

Մրազան Պատիարք Հօր յետոյ յիշատակին առջեւ

Բաժնընեցա՛ր, անցորդի կ'երթաս կեանքէն այս պահիր.
Ոչ մէկ հարցում-պատասխան կամ օրհնութիւն մը վերջին,
Ձրգեցիր որք զաւակներդ որոնք այնքան սիրեցիր,
Ու մահուան հետ, հաւտ եղբայր կը նաւես ծոցն անհունին:

Արեւ քու խօսքդ էր երէկ, մասեանն այսօր խորհուրդին.
Երէկ սերմեր մեր նամբուն կը ցանէիր երազի,
Այսօր լքած արտ ու հունս՝ թելերուն մէջը մութին,
Կ'երթաս անդարձ, մեզ ձգած մխիթար շուքդ բարի:

Ու կուրծքերուն խորունկէն բոցեր սրտում կը հոսին
Վիշխի կաթով լոյս սրնած, աղէտահար սաներուդ.
Մ'հ, կը վախճանք հասկընալ կամքն անծանօթ Մեծ Լոյսին
Որ քեզ այսպէս կ'ուզէ վաղ աւսանակին իր անոյթ:

Բայց չի լրուր աղետաբեկ տառապանքի հրճարէն՝
Երբ յոյսին, հաւաստին, միշտ հաղորհունչ, անապակ.
Ձի մահէն վերջ կը բաշխես մեր նամբուն լոյսը վերէն
Ու սիրտերուն մեր ձմեռ՝ գարնան կուտաս դուն պըսպակ:

Հետքերդ ի վեր մօտ օրէն ուր նորոնծայ երբ քալենք,
Ներէ՛ մեզի ունենալ մըտապահներ սուրբ իրեւ՝
Ձառք մտքին քու պայծառ, արտիկ աղբիւրն ալ անմեղ,
Ու յիշատակդ ալ կոթող, բարձր՝ աչքերուն մեր առջեւ:

18/2/939

Ա.Ի.ԵՏՈՒՄ ՍՐԿ. Վ.ԱՐԴԱՆԵԱՆ